KENTSEL KADEMELENME

Kentsel merkez nedir?

Pl3 gezisi izlenimleri:

- Kaç kentsel merkez var?
- Ne açılardan benzeşiyorlar / farklılaşıyorlar?

Kentsel merkezler…

1) Nüfus büyüklüğü açısından…

2) Sunulan mal ve hizmetlerin düzeyi açısından…

Kentsel merkezlerin nüfus büyüklükleri açısından kavramsallaştırması:

Zipf (1949): Sıra büyüklük kuramı (rank-size rule)

Bir bölgede/ülkedeki yerleşmeler nüfuslarına göre sıralandığında, yerleşmelerin sıraları ile nüfus büyüklükleri arasında matematiksel bir ilişki vardır!

$Pr = P1/r(q)$

The Organization of an Urban System
The beginning of the rank size rule

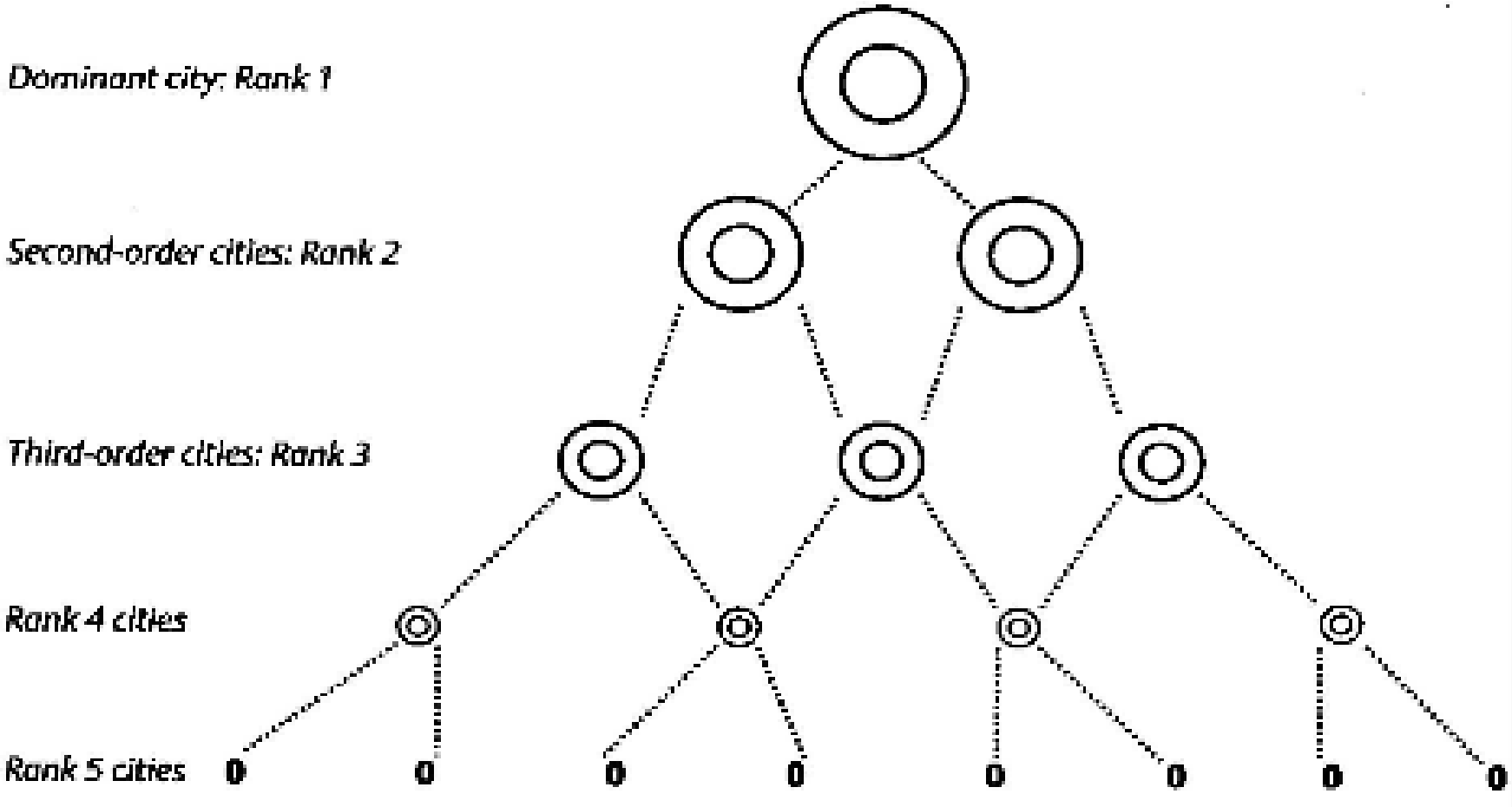

FIG. 2.1 The spatial and hierarchical organization of the urban system

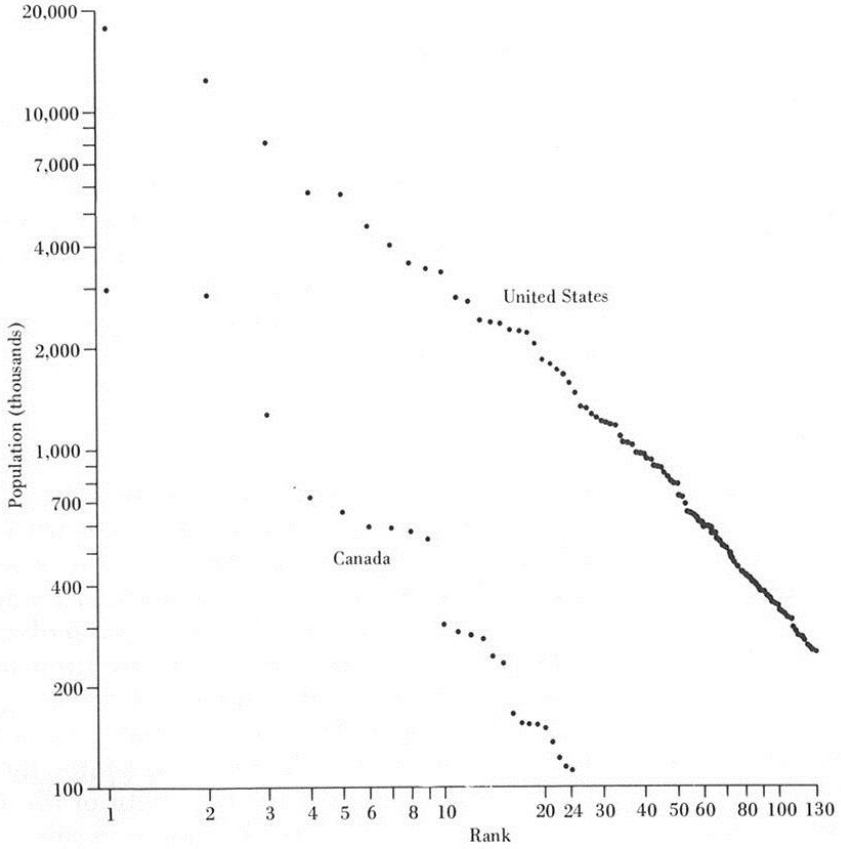

Figure 1.20 Rank-size relationships in the urban systems of the United States (1984) a Canada (1981). *Sources: Statistical Abstract of the United States, 1985; Canada Ye book, 1985.*

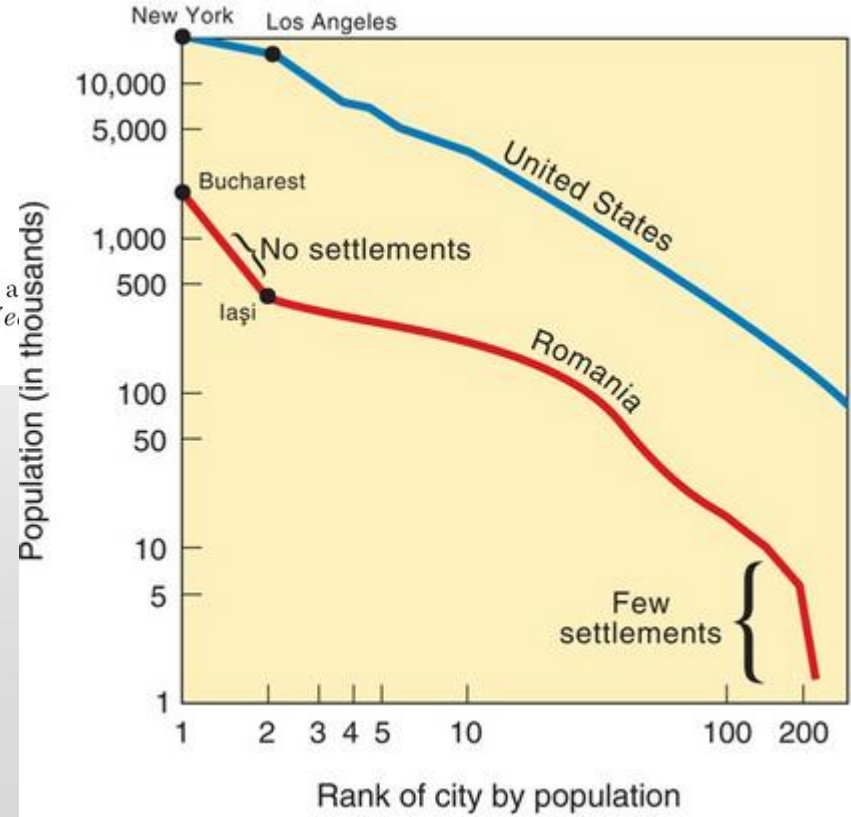

Kentsel merkezlerin sundukları mal ve hizmetlerin düzeyi açısından kavramsallaştırması:

iki önemli teorisyen var:

- **Walter Christaller**

(Central places in Southern Germany: 1933)

- **August Lösch**

(The economics of location: 1939)

Kural 1.

Yerleşmeler sundukları mal ve hizmetlerin düzeyine göre küçükten büyüğe doğru kademelenirler.. (düşeyde sıralanma)

1. Kırsal Yerleşmeler
2. Küçük Yerleşme Merkezleri (2.000-10.000 kişi)
3. Küçük Şehir Merkezleri (10.000-20.000 kişi)
4. Orta Büyüklükteki Şehir Merkezleri (20000-100.000 kişi)
5. Büyük Şehir Merkezleri (100.000 -500.000kişi)
6. Metropoller (500.000'den fazla)
7. Büyük metropoller

Kural 2.

Bir kademedeki yerleşme, sadece o kademeye özgü mal ve hizmetleri sunmakla kalmaz, kendinden küçük kademelerdeki tüm mal ve hizmetleri de sunar!

	Büyük Şehir Merkezleri	Orta Büyüklükteki Şehir Merkezleri	Küçük Şehir Merkezleri	Küçük Yerleşme Merkezleri
Kamu ve Yönetim Donatımları		1)Kaymakamlık-Valilik 2)Adliye 3)İş mahkemeleri 4)Maliye şubesi 5)Kamu kurum Müdürlükleri	1)Yönetim için gerekli donatımlar 2)Bağ-kur, Sosyal Sigorta Kurumu 3)Motorlu araçlar teknik ve fenni muayene istasyonu	1)Muhtarlık, Bucak Merkezleri
Eğitim, Kültürel ve Din Donatımları	1.Üniversite ve Yüksekokullar 2.Tiyatrolar, 3.Sinemalar 4.Gece klüpleri vb. eğlenci yerleri 5.Büyük kütüphaneler 6.Kültür merkezleri	1)Yüksek okul 2)Halk eğitim siteleri 3)Çok maksatlı salon 4)Eğitim merkezleri 5)Özürlüler için okul	1)Lise 2)Meslek ve Sanat Okulları	1)İlköğretim 2)Kütüphane 3)Halk Eğitim Merkezi 4)Dini merkez

	Büyük Şehir Merkezleri	Orta Büyüklükteki Şehir Merkezleri	Küçük Şehir Merkezleri	Küçük Yerleşme Merkezleri
Spor ve Sağlık Donatımları	1.Büyük spor donatımları 2.Stadyum 3.Kapalı spor salonları 4.Dinlenme ve boş zamanları değerlendirme olanakları 5.Tam teşekküllü hastaneler 6.Özel hastalıklar için büyük hastaneler	1.Farklı servisleri bulunan hastane (iç hastalıklar, jinekoloji vs.) 2.Özel hastaneler 3.Sanatoryum 4.Yaşlılar evi 5.Yetimhane 6.Uzmanlaşmış doktorlar 7.Stadyum 8.Kapalı salon 9.Yüzme havuzu	1.Küçük hastane 2.Küçük stadyum 3.Kapalı salon 4.Gençlik sitesi 5.Diş doktoru 6.Gözlükçü	1.Çocuk bahçesi 2.Spor alanları 3.Kapalı salon 4.Eczane 5.Sağlık Ocağı (dispanser) 6.Veteriner 7.Doktor

	Büyük Şehir Merkezleri	Orta Büyüklükteki Şehir Merkezleri	Küçük Şehir Merkezleri	Küçük Yerleşme Merkezleri
Meslek Kuruluşları, Ekonomik Organizasyonlar Kurumları		18.Ticaret ve sanayi odası 19.Sendikalar 20.Ziraat odası 21.Mühendisler odası	11.Tarım, Orman Bakanlığı gerekli Şubeleri	14.Halk sandığı veya bir banka şubesi (ATM) 15.Tarım Kredi koop. 16.Ziraatçılar Odası 17.TMO teşkilatı
Ulaştırma ve Haberleşme Donatımları	1.Ulusal ve uluslararası garlar 2.İstasyonlar 3.Limanlar 4.Hava alanları	1.Seyahat acentası 2.Otogar 3.Gar 4.Liman		18.Postane 19.Ulaştırma için durak noktaları 20.Taksi

	Büyük Şehir Merkezleri	Orta Büyüklükteki Şehir Merkezleri	Küçük Şehir Merkezleri	Küçük Yerleşme Merkezleri
Ticari Donatımlar	1.Büyük banka merkezleri 2.Kredi kuruluşları 3.Hizmetler sektörünün diğer tüm temsilcilikleri	1)Bankalar 2)Kredi kuruluşları 3)Toptan ve perakende ticaret 4)Noter 5)Mali müşavirlik büroları 6)Mimarlık ve Mühendislik büroları	1.Mezbaha 2.Seyahat Acentası 4.Gazino 5.Noter 6.Banka şubeleri 7.Motorlu taşıt araçları satış yerleri 8.Yedek parça satıcıları 9.Muhasebeciler	22.Hayvan, sebze, tahıl pazarları 23.Çarşı ve depolama tesisleri 24.Kahve 25.Panayır 26.Fen memuru, tekniker 28)Benzin istasyonu
Diğer Hizmetler			21)Şoför okulu	29. Tamir atölyeleri 30.El sanatları işyerleri 32.Kadın ve Erkek berberleri

Plancılar için önemli bir soru:

Yerleşme kademelenmesinin optimum mekansal deseni ne olabilir?

Christaller’in Merkezi yerler kuramı

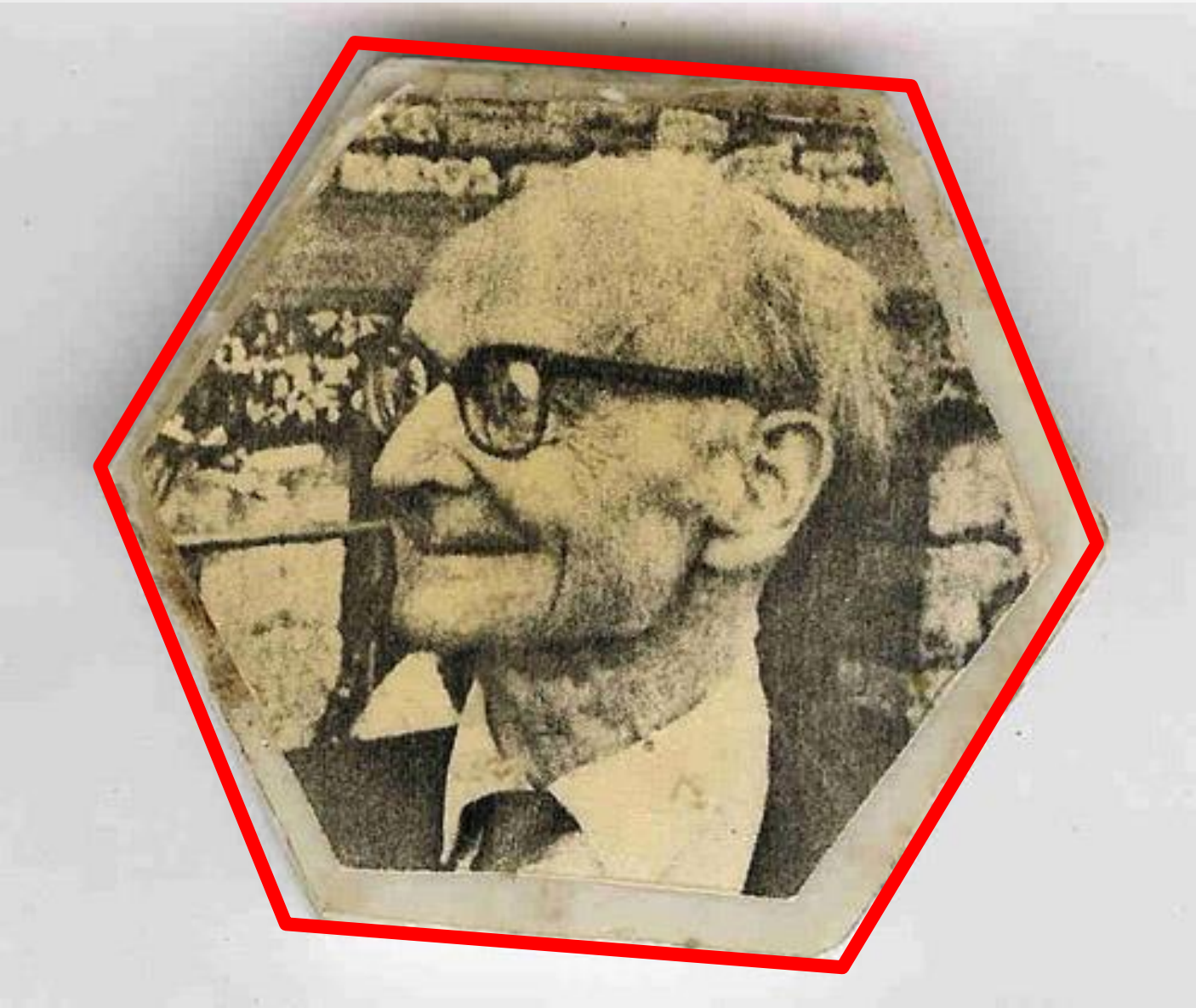

Christaller'in Merkezi yerler kuramı

- Kentsel merkezlerin sunduğu mal ve hizmetlere göre farklılık, kademelenme
- Kentsel merkezlerin etki alanları ortaya çıkıyor

  Büyük yerleşmeler küçük yerleşmelerden daha fazla hizmeti daha fazla nüfus için sunar

Christaller'in Merkezi yerler kuramı

Varsayımlar:

1-Yeryüzü düz ve homojendir!

- Topoğrafya
- İklim,
- Toprağın verimliliği
- Hammadde kaynakları
- İdari sınırlar

2-Kişiler benzer satın alma davranışına sahiptir

- Talep, zevk ve beğeniler
- Bilgi ve beceri

3-Ulaşım maliyetleri tüm yönlere eşittir!

4-Nüfus ve kaynakların dağılımı benzerdir

5-Kişiler hizmet almak için seyahat ettikleri uzaklığı minimuma indirmek ister

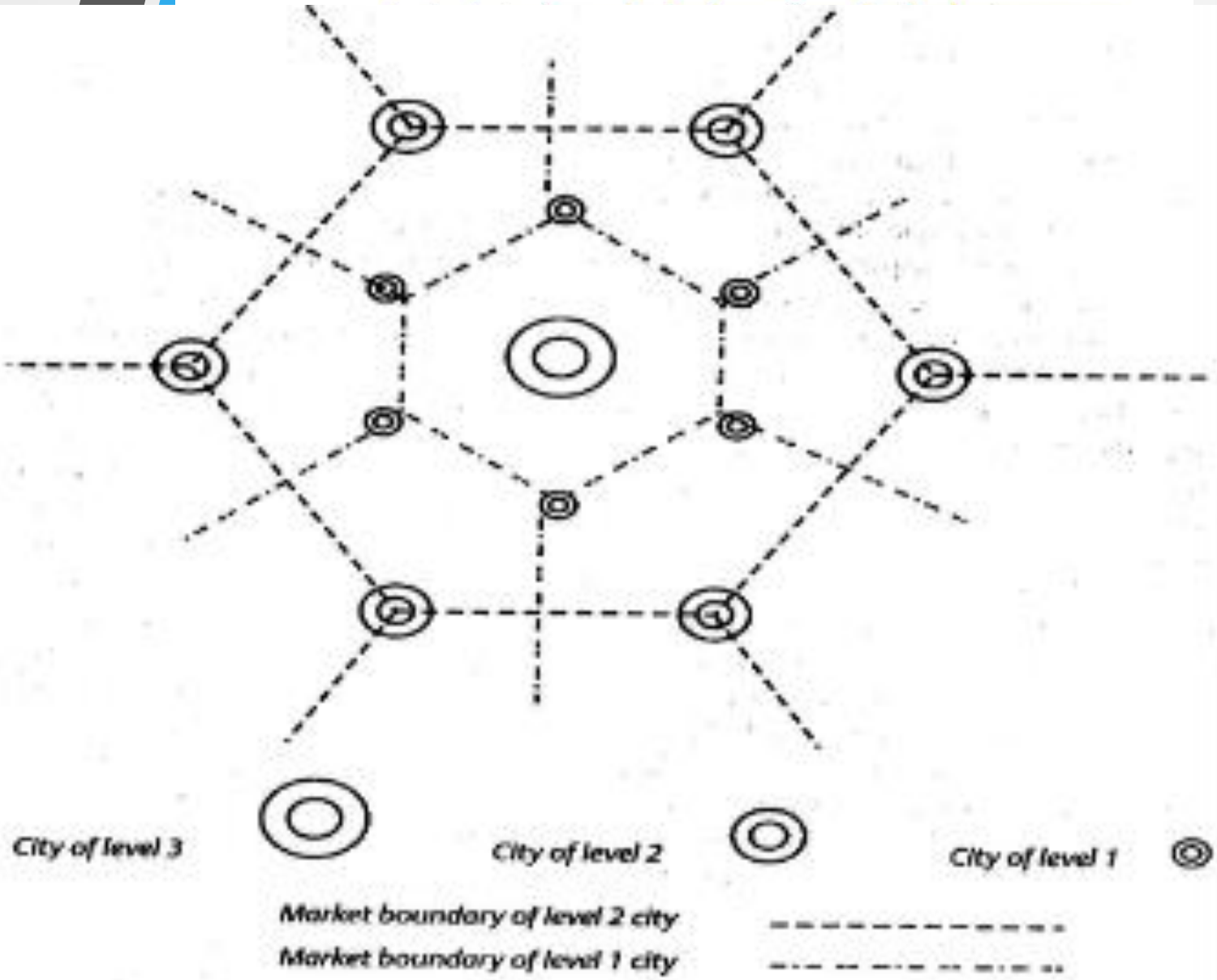

2.2 The Christaller model of the urban system

Christaller'in Merkezi yerler kuramı

Alt düzey hizmetler (fırın, market)

Üst düzey hizmetler (apple mağazası, Mercedes satıcısı

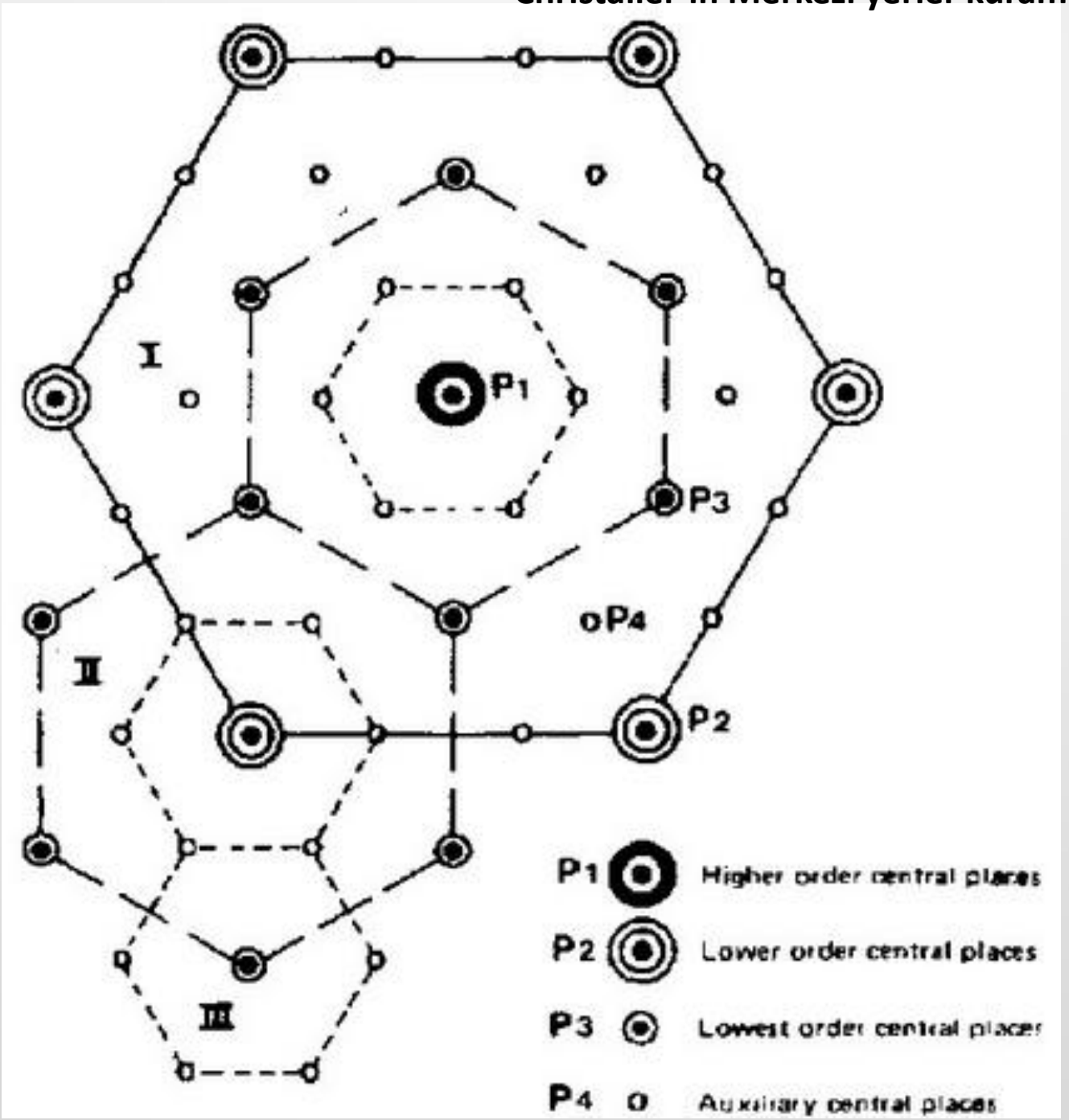

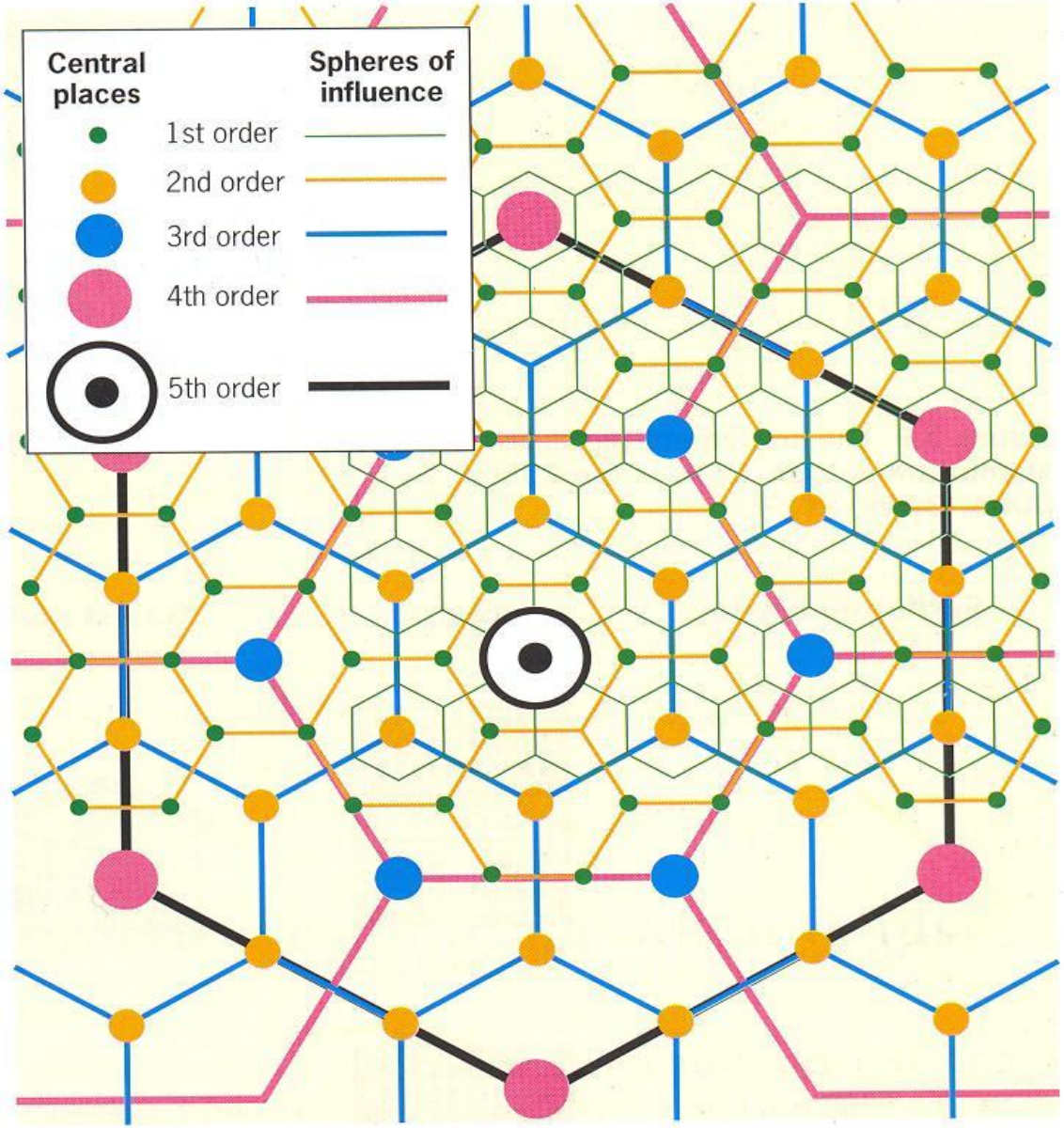

Figure 3.8 Christaller's central places and their spheres of influence (*Source:* Rogers, 1995)

Merkezi yerler kuramındaki desenden daha esnek bir desen ne olabilir?

Lösch'ün bakış açısı

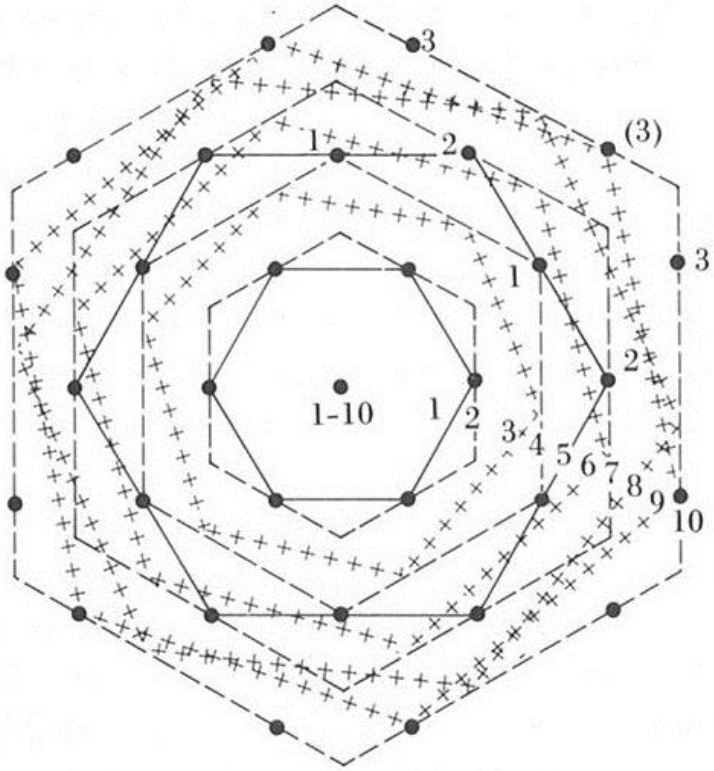

Figure 1.11 Lösch's ten smallest market areas focused on the "metropolis." *Source:* A. Lösch (1954), *Die räumliche Ordnung der Wirtschaft* [The Economics of Location] (Stuttgart: Gustav Fischer), fig. 27.

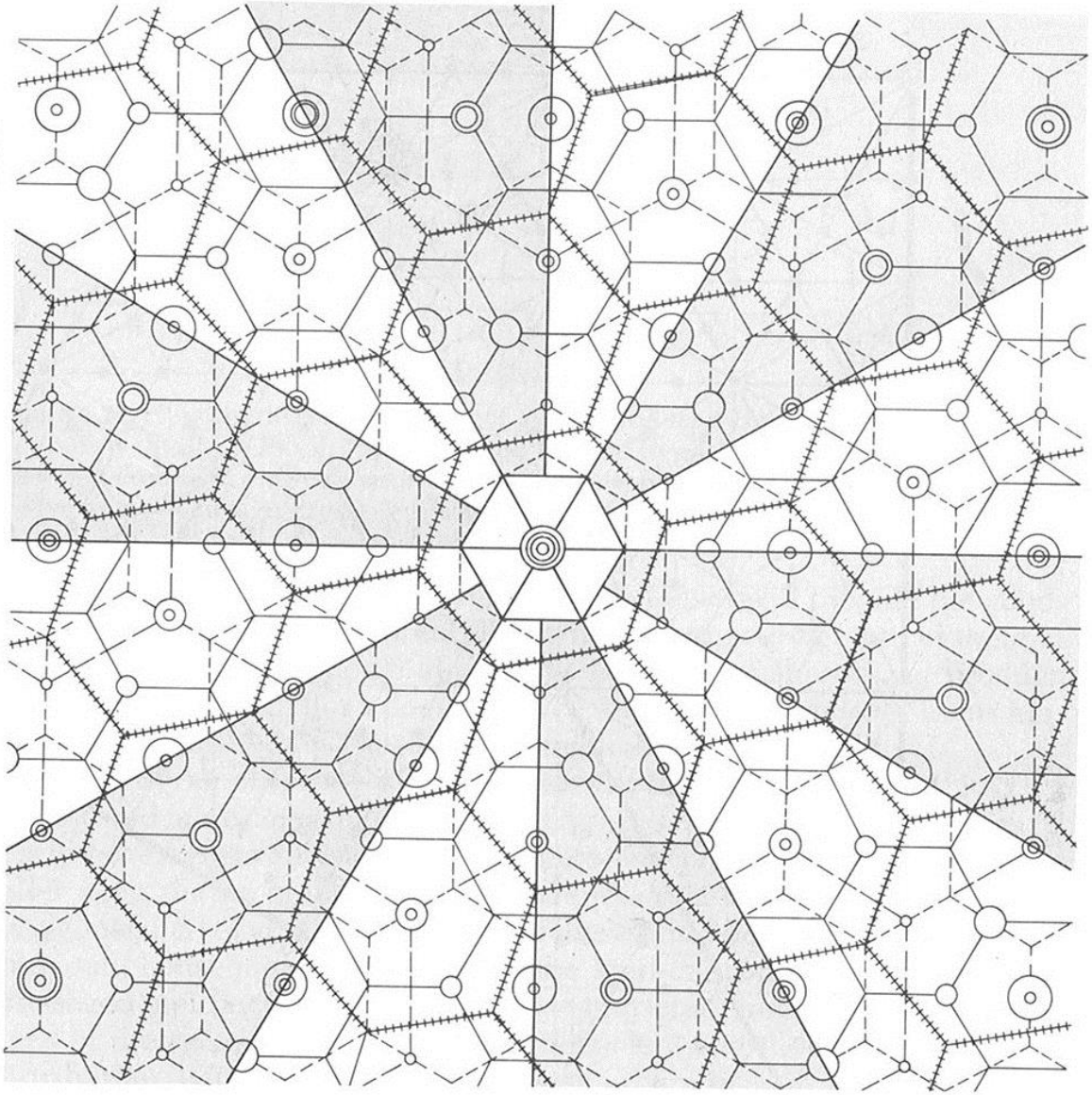

Figure 1.12 Theoretical spatial arrangement of market areas and production centers according to Lösch. *Source:* A. Lösch (1954), *Die räumliche Ordnung der Wirtschaft* [The Economics of Location] (Stuttgart: Gustav Fischer), fig. 28.

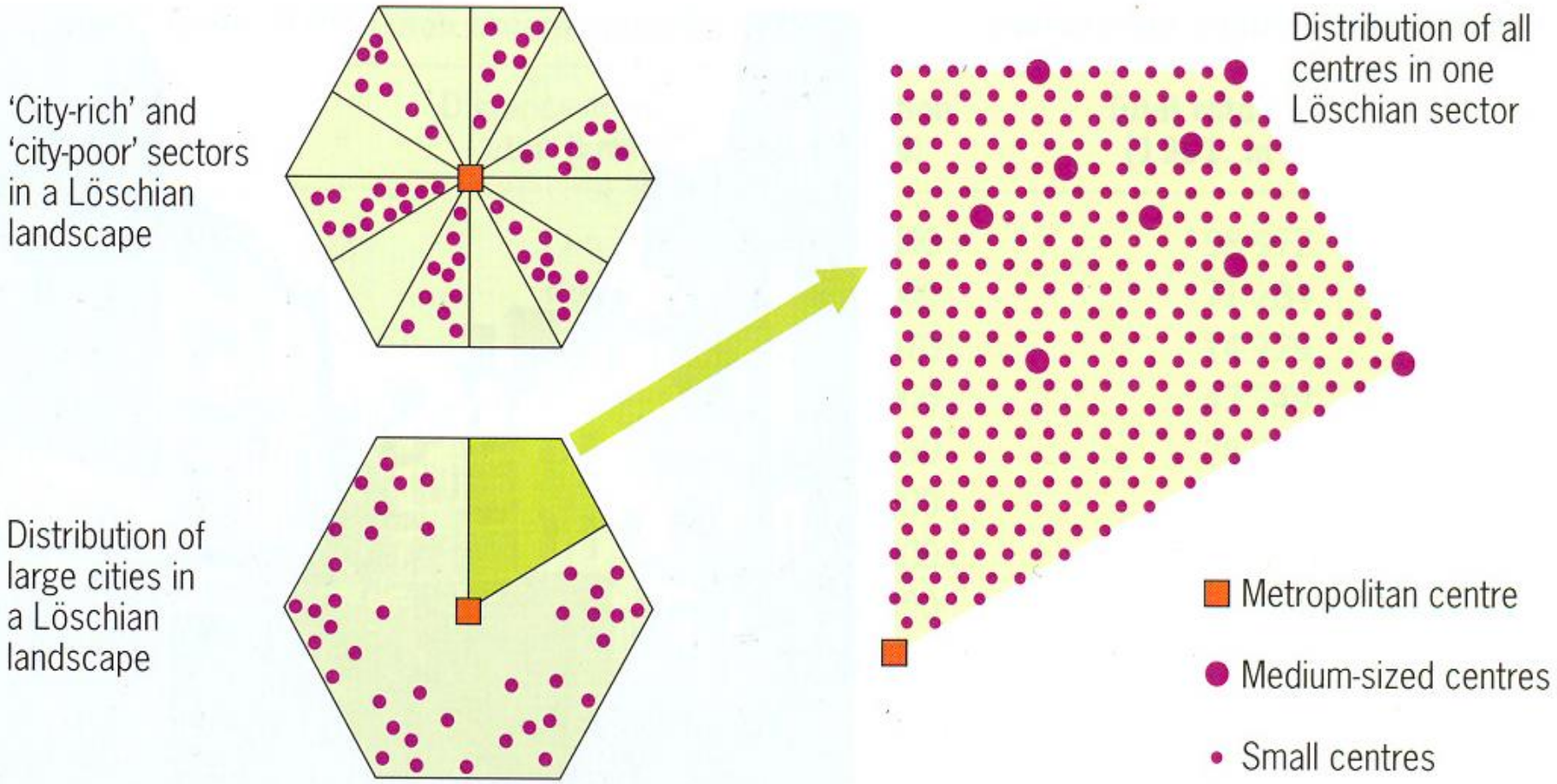
'City-rich' and 'city-poor' sectors in a Löschian landscape
Distribution of large cities in a Löschian landscape
Distribution of all centres in one Löschian sector
Metropolitan centre
Medium-sized centres
Small centres

Figure 3.10 Lösch's modification of central place theory (*Source:* Daniel and Hopkinson, 1991)

Aralarındaki temel fark:

Christaller büyük kademe yerleşmeden başlayarak kademelenme desenini oluştururken,

Lösch en küçük kademe yerleşmeden başlıyor...

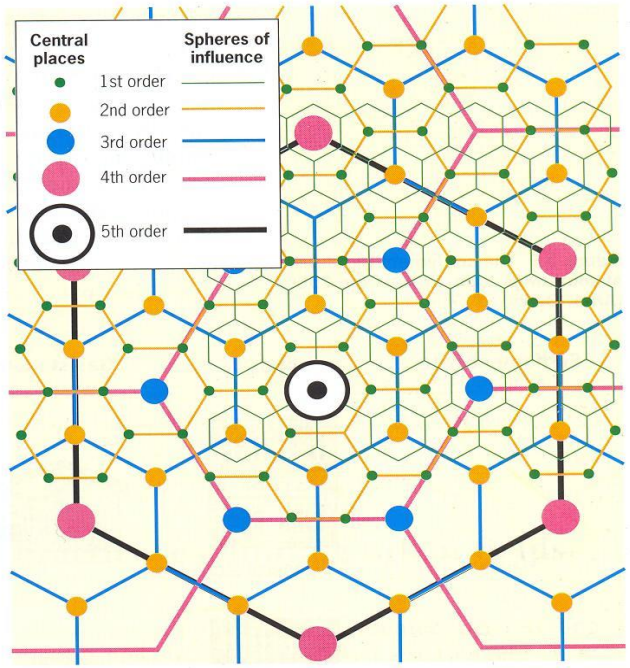

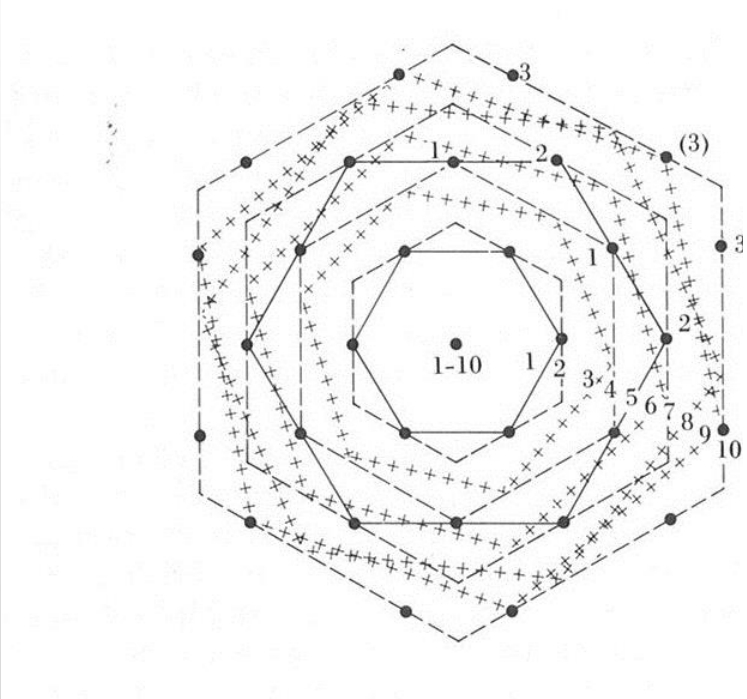

Christaller'in Merkezi yerler kuramı

- Bu bir modeldir, gerçeklik değildir, Teoriler gerçek yaşamı daha iyi anlamaya yarayan araçlardır!
- Altıgenlerin kullanımı kademeyi ve yerlerin karşılıklı bağlantısını açıklar
- Orijinal olarak Almanya'ya uygulandı

KISITLARI

- Büyük, bitişik alanlar çok fazla yok, her yer düz değil
- Çok çeşitli ulaşım türleri vardır ve maliyetler eşit değildir
- Nüfusun dağılımı, beğeniler, gelir düzeyi eşit dağılmamıştır
- Nüfus her zaman en yakınındaki yerden mali ve hizmet almaya gitmez

Peki niçin kullanıyoruz?

- Planlamada hizmetlerin eşit dağılım fikri; nüfusun tamamının üst düzey mal ve hizmetlere erişimi önemli

- Kentsel yerleşmelerde mal ve hizmetlerin dağılımını daha iyi anlamak için

Isard'ın modele eleştirisi:

Uygulamada altıgen form ne ölçüde gerçekçidir?

Etki alanları iki temel değişkene göre farklılaşır:

- **Nüfus yoğunluğu**
- **Erişebilirlik**

Her ikisi de altıgen formları bozar!

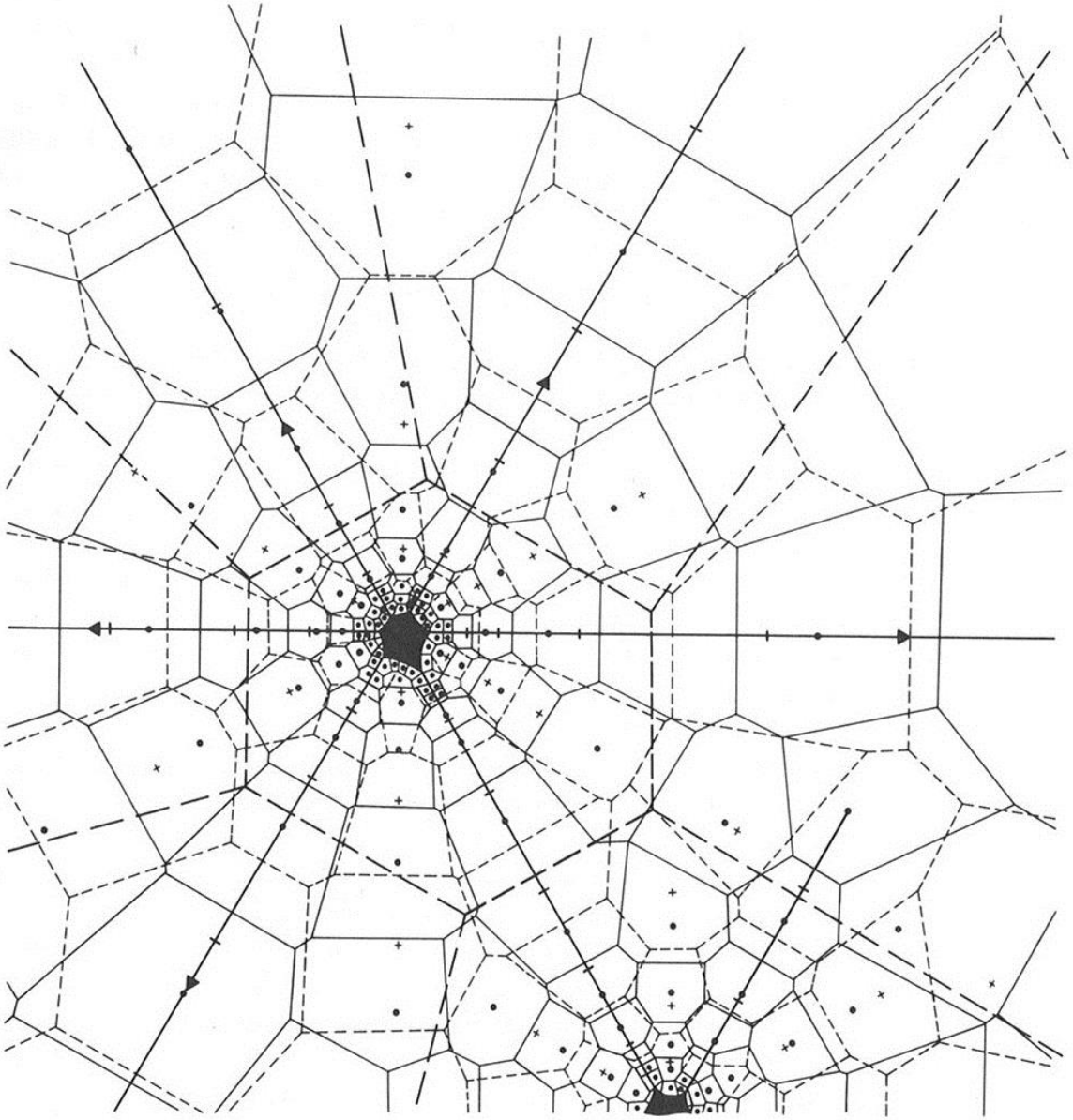

Figure 1.17 Effect of uneven population densities on the size of market areas in a Löschian landscape. *Source:* W. Isard (1956), *Location and Space Economy* (Cambridge, Mass.: MIT Press), fig. 52. Copyright © by the Massachusetts Institute of Technology. Reproduced by permission.

Bir bölgedeki kademelenme deseni ve merkez etki alanları nasıl saptanabilir?

İki yol var…

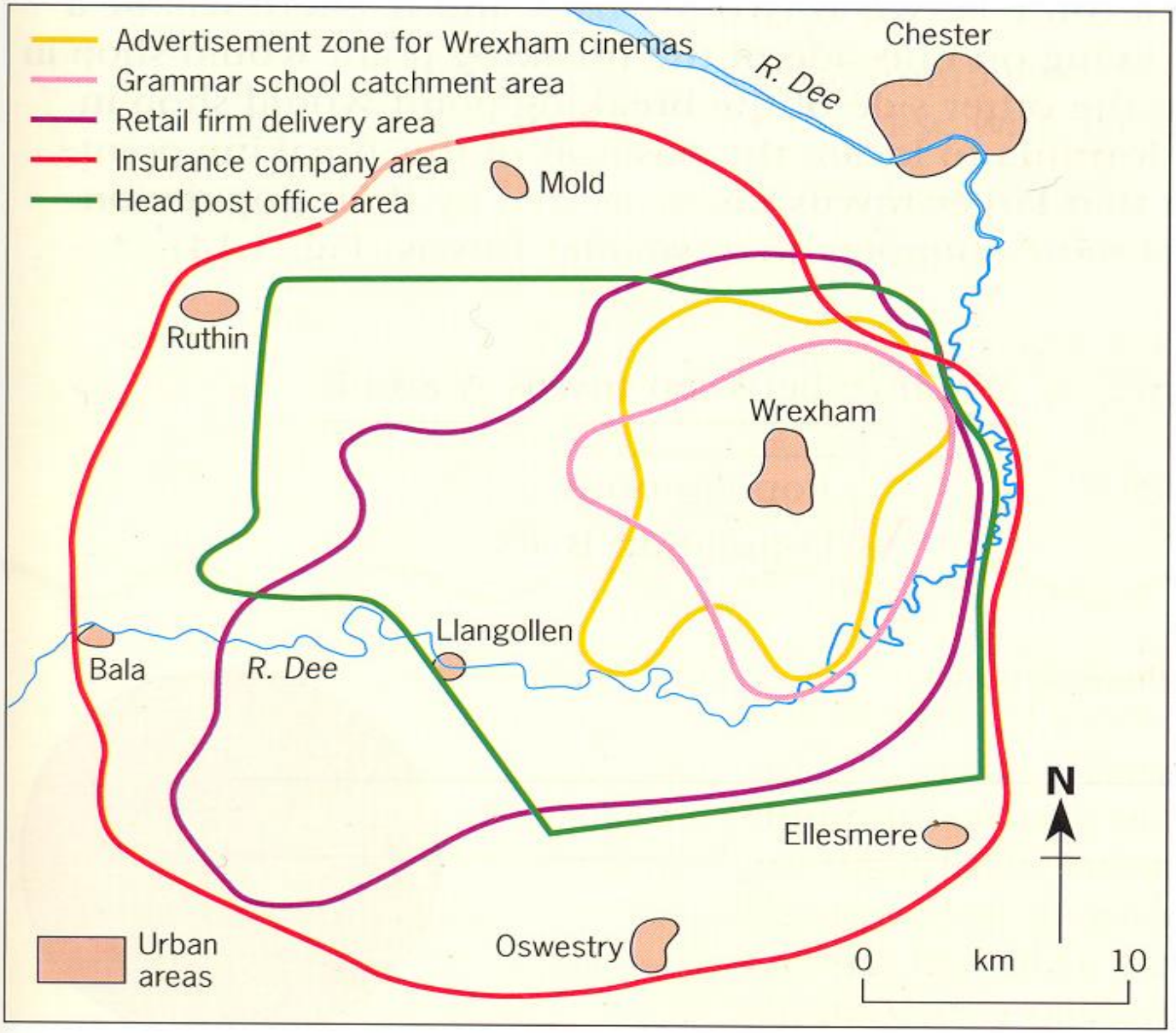

Figure 3.11 Trade areas around Wrexham, 1990
(*Source:* Knapp et al., 1991)

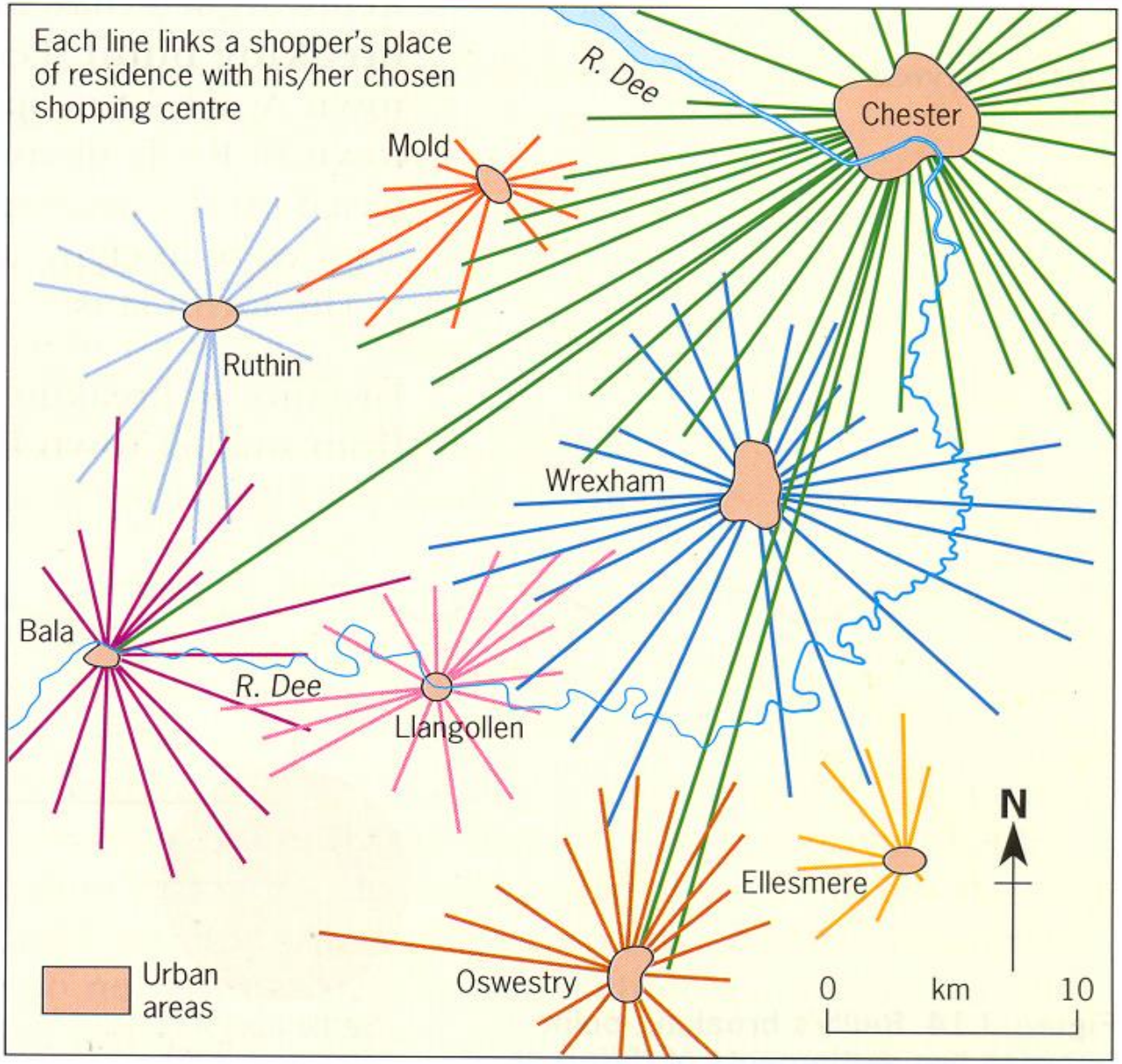

Figure 3.12 Patterns of shopping for longer term needs in the Wrexham area, 1996 (*Source:* Newman College sample survey)

Şekil: 8 Ticaret İlişkileri

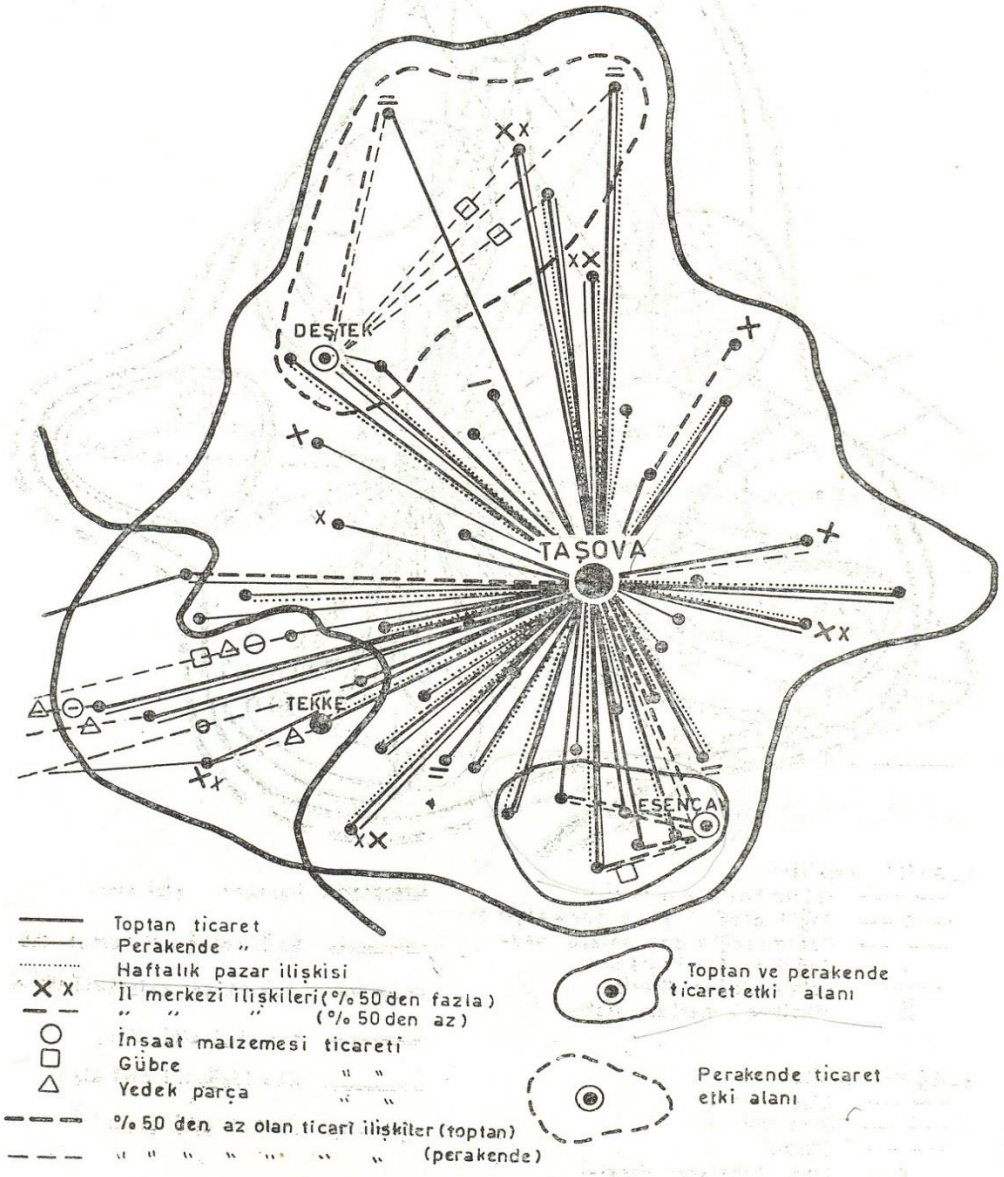

Şekil: 9 Eğitim ve Sağlık İlişkileri

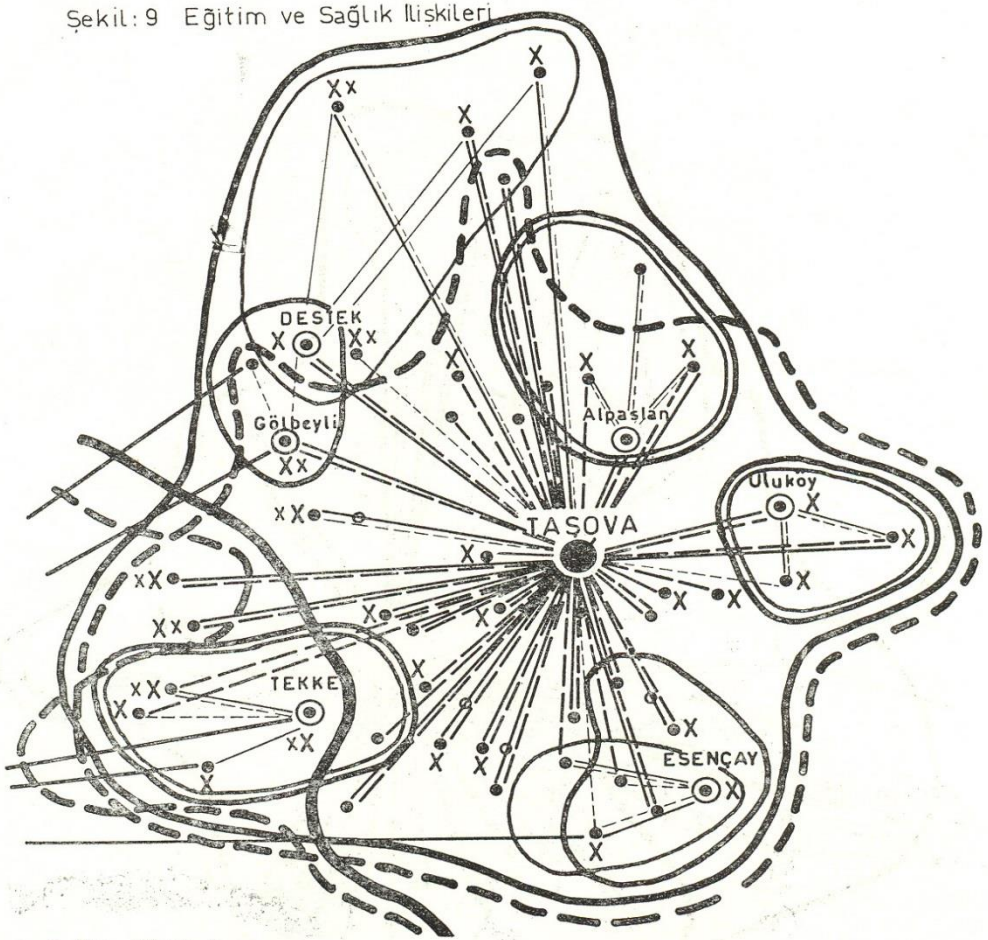

1_ Sağlık ilişkileri
- Yalnız hastane ilişkisi
- Sağlık ocağı veya (doğum + sağlık oc.)
- Doğum+sağlık oc.+hastane veya Sağlık ocağı + hastane
- Yalnız doğum ilişkisi
- X Hastane il merkezi ilişkisi

2_Eğitim ilişkileri
- Lise ilişkisi
- Ortaokul "
- İlkokul "
- X Lise il merkezi ilişkisi

- Hastane etki alanı
- Sağlık ocağı+ Hükümet tab.
- Lise (Lise+ortaokul) etki al.
- Ortaokul etki alanı
- Ebe (doğum) etki alanı
- İlkokul etki alanı

Şekil: 10 Ulaşım İlişkileri

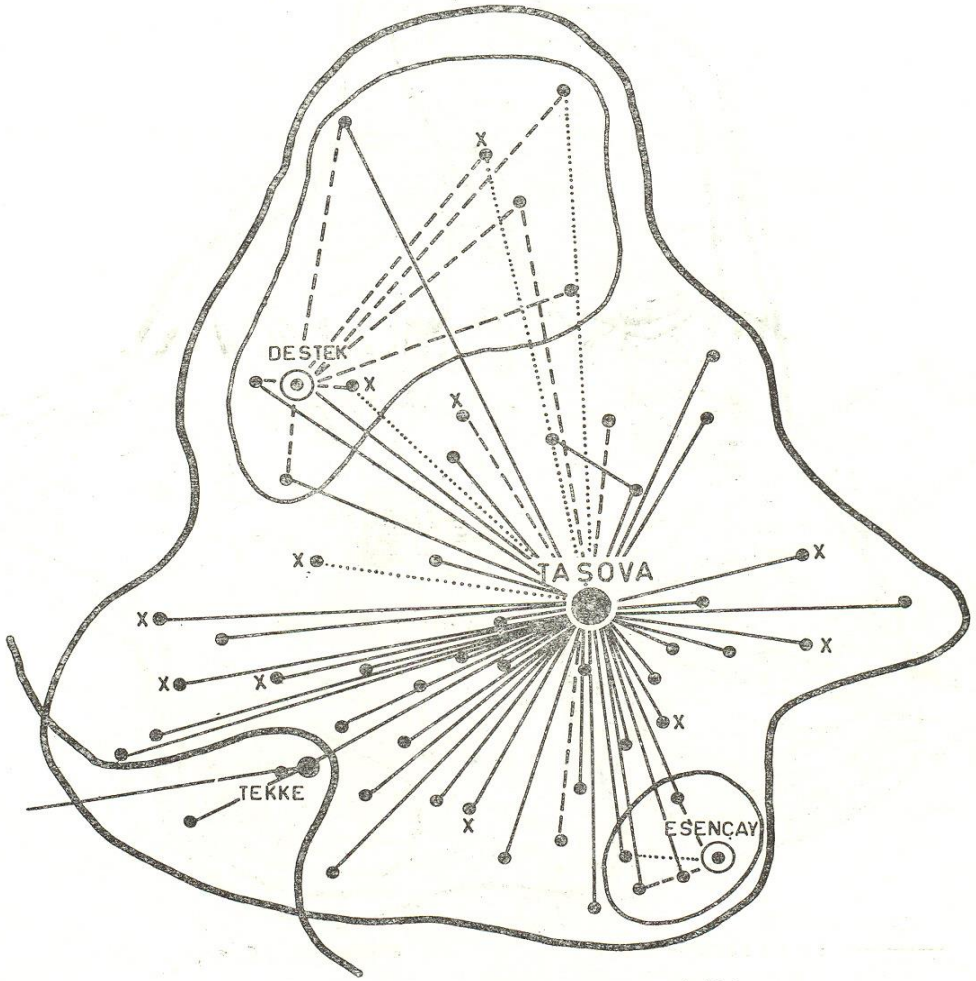

——— Haftada 5-6-7 günlük mal ve yolcu akımı ilişkisi

— — — " 2-3-4 " " " " " "

..... " 1 " " " " " "

—.—.— Yaya ulaşım ilişkisi

X İl merkezi ilişkisi

Şekil: 11 SENTEZ HARİTASI

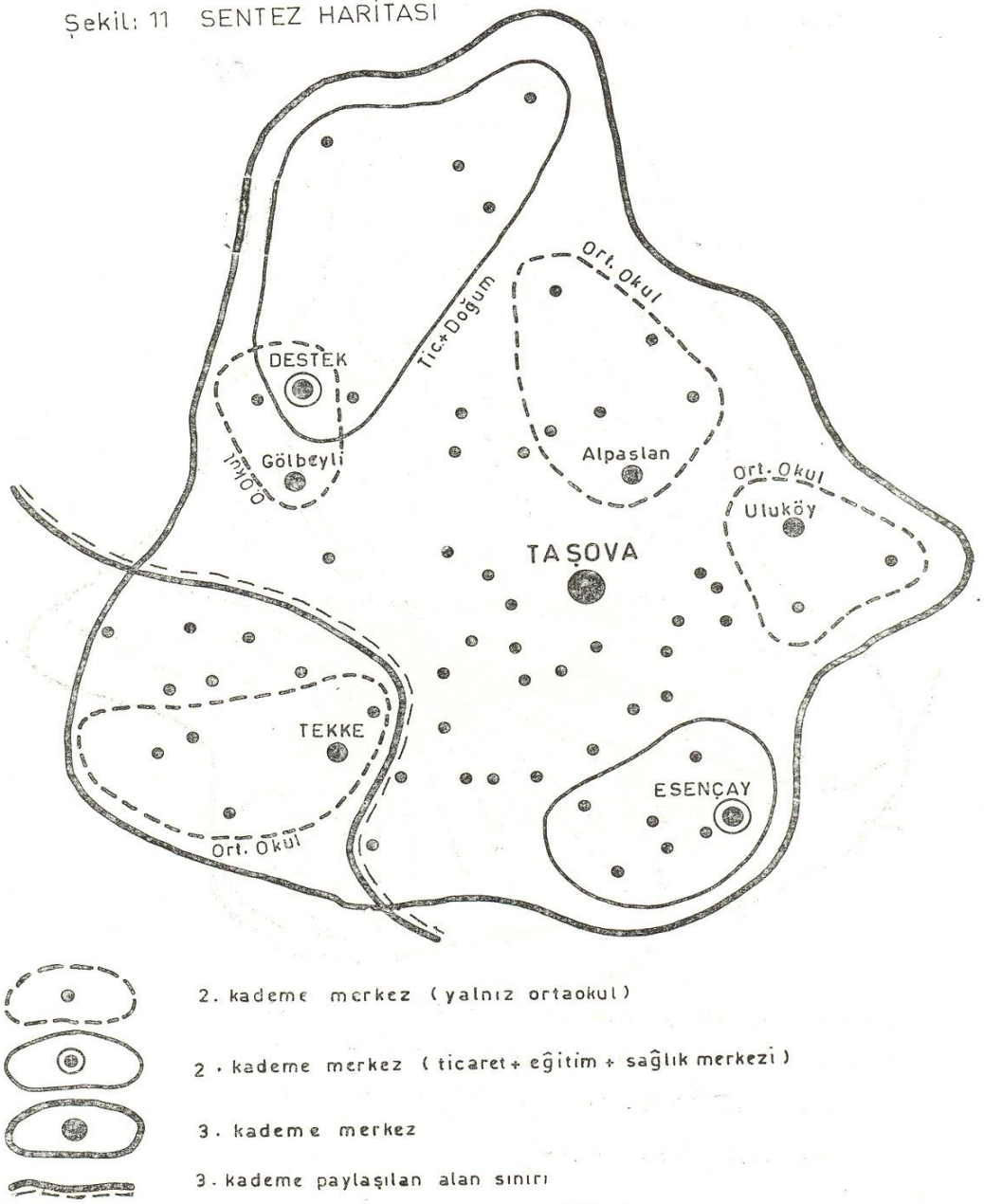

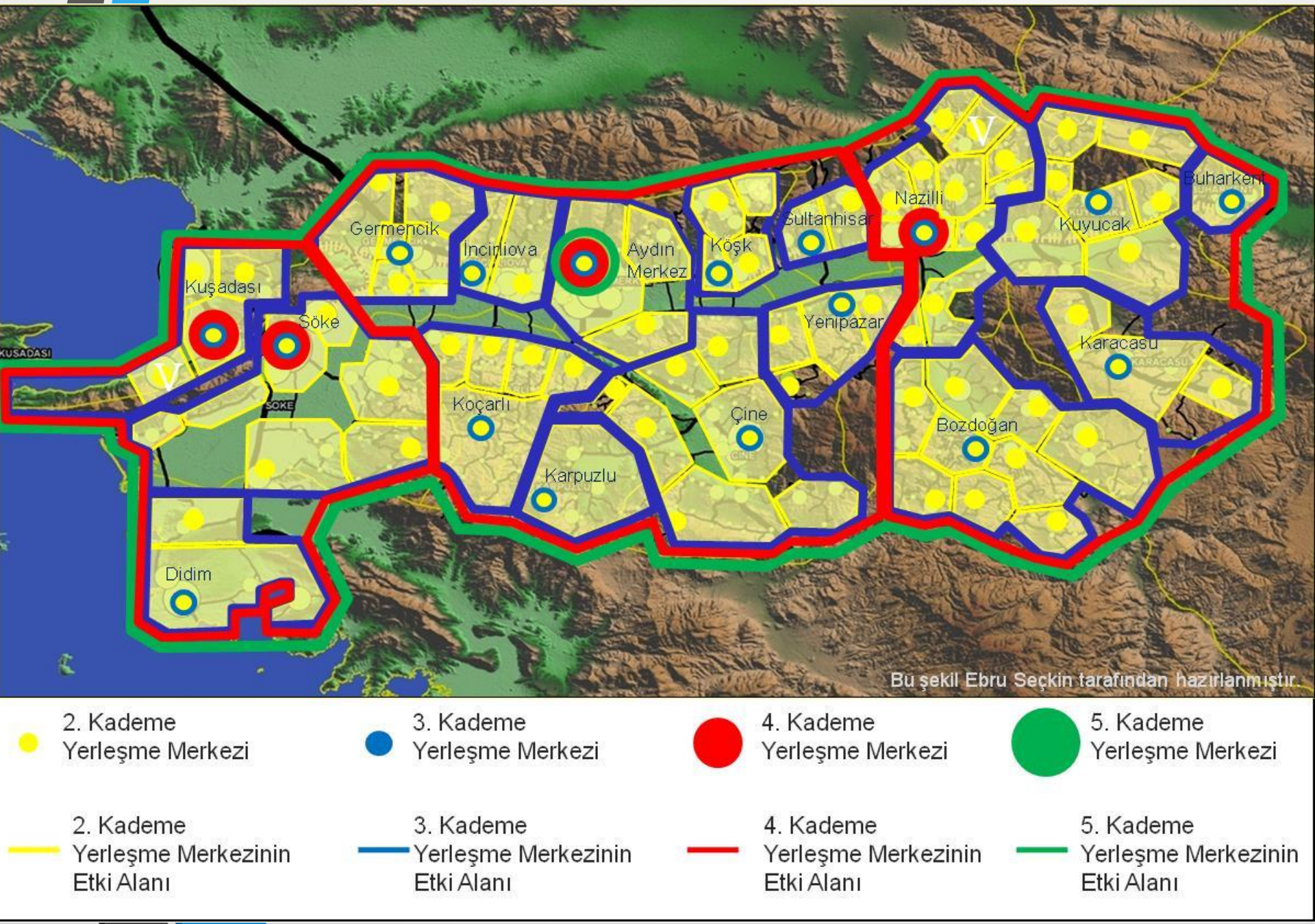
Germencik
İncirliova
Aydın Merkez
Köşk
Sultanhisar
Nazilli
Buharkent
Kuyucak
Kuşadası
Söke
Yenipazar
Karacasu
Koçarlı
Çine
Bozdoğan
Karpuzlu
Didim
Bu şekil Ebru Seçkin tarafından hazırlanmıştır.
2. Kademe Yerleşme Merkezi
3. Kademe Yerleşme Merkezi
4. Kademe Yerleşme Merkezi
5. Kademe Yerleşme Merkezi
2. Kademe Yerleşme Merkezinin Etki Alanı
3. Kademe Yerleşme Merkezinin Etki Alanı
4. Kademe Yerleşme Merkezinin Etki Alanı
5. Kademe Yerleşme Merkezinin Etki Alanı

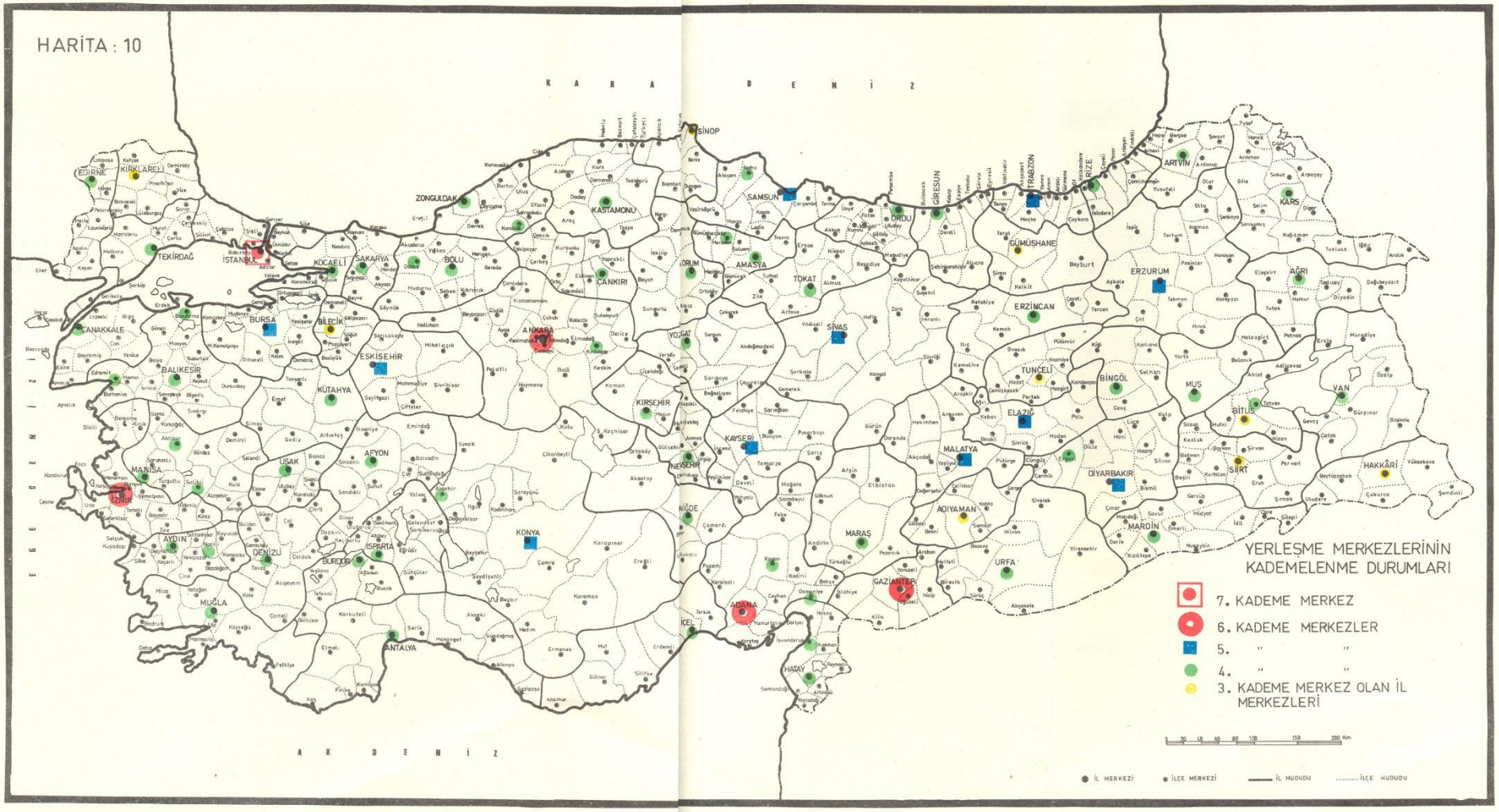
HARİTA : 10
K A R A D E N İ Z
A K D E N İ Z
E G E D E N İ Z İ
SİNOP
SAMSUN
ORDU
GİRESUN
TRABZON
RİZE
ARTVİN
KARS
GÜMÜŞHANE
ERZURUM
AĞRI
ERZİNCAN
TUNCELİ
BİNGÖL
MUŞ
VAN
BİTLİS
HAKKÂRİ
ŞIRNAK
MARDİN
DİYARBAKIR
BATMAN
SİİRT
ELAZIĞ
MALATYA
ADIYAMAN
GAZİANTEP
URFA
MARAŞ
HATAY
ADANA
İÇEL
KONYA
NİĞDE
KAYSERİ
NEVŞEHİR
KIRŞEHİR
YOZGAT
SİVAS
TOKAT
AMASYA
ÇORUM
ZONGULDAK
KASTAMONU
ÇANKIRI
BOLU
SAKARYA
KOCAELİ
İSTANBUL
TEKİRDAĞ
EDİRNE
KIRKLARELİ
ÇANAKKALE
BURSA
BİLECİK
ESKİŞEHİR
BALIKESİR
KÜTAHYA
ANKARA
UŞAK
AFYON
MANİSA
İZMİR
AYDIN
DENİZLİ
BURDUR
ISPARTA
MUĞLA
ANTALYA
YERLEŞME MERKEZLERİNİN
KADEMELENME DURUMLARI
7. KADEME MERKEZ
6. KADEME MERKEZLER
5. " "
4. " "
3. KADEME MERKEZ OLAN İL
MERKEZLERİ
İL MERKEZİ
İLÇE MERKEZİ
İL HUDUDU
İLÇE HUDUDU

Mobil Şubelerimizle Yurdun Her Köşesindeyiz
İstanbul
Bursa
Eskişehir
Ankara
Samsun
Trabzon
Erzurum
Afyon
Konya
Aksaray
Kayseri
Malatya
Elazığ
Diyarbakır
Gaziantep
Adana
Antalya
Denizli
İzmir
Van
MNG KARGO ULAŞIM YOLLARI VE ULAŞILAN YERLEŞİM BİRİMLERİ HARİTASI
Ana Hat
Ara Hat
Mobil Hat
Bölge / Aktarma
Aktarma
Şube
Mobil Şube

Bir bölgedeki merkezler kademelenmesini anlamaya çalışırken yanıtlamamız gereken sorular:

Kentsel merkezlerde sunulan mal ve hizmetlerin mekansal deseni (dağılımı)

- o bölgedeki **alım gücünün** mekansal dağılımı ile benzeşiyor mu?
- **fiziksel, kültürel ve ekonomik çevre** ile benzeşiyor mu?

The Contiguous United States
Visualized by distance to the nearest McDonald's
by Stephen Von Worley • September 2009
DATA POINTED datapointed.net
Location data courtesy of AggData
http://www.aggdata.com/

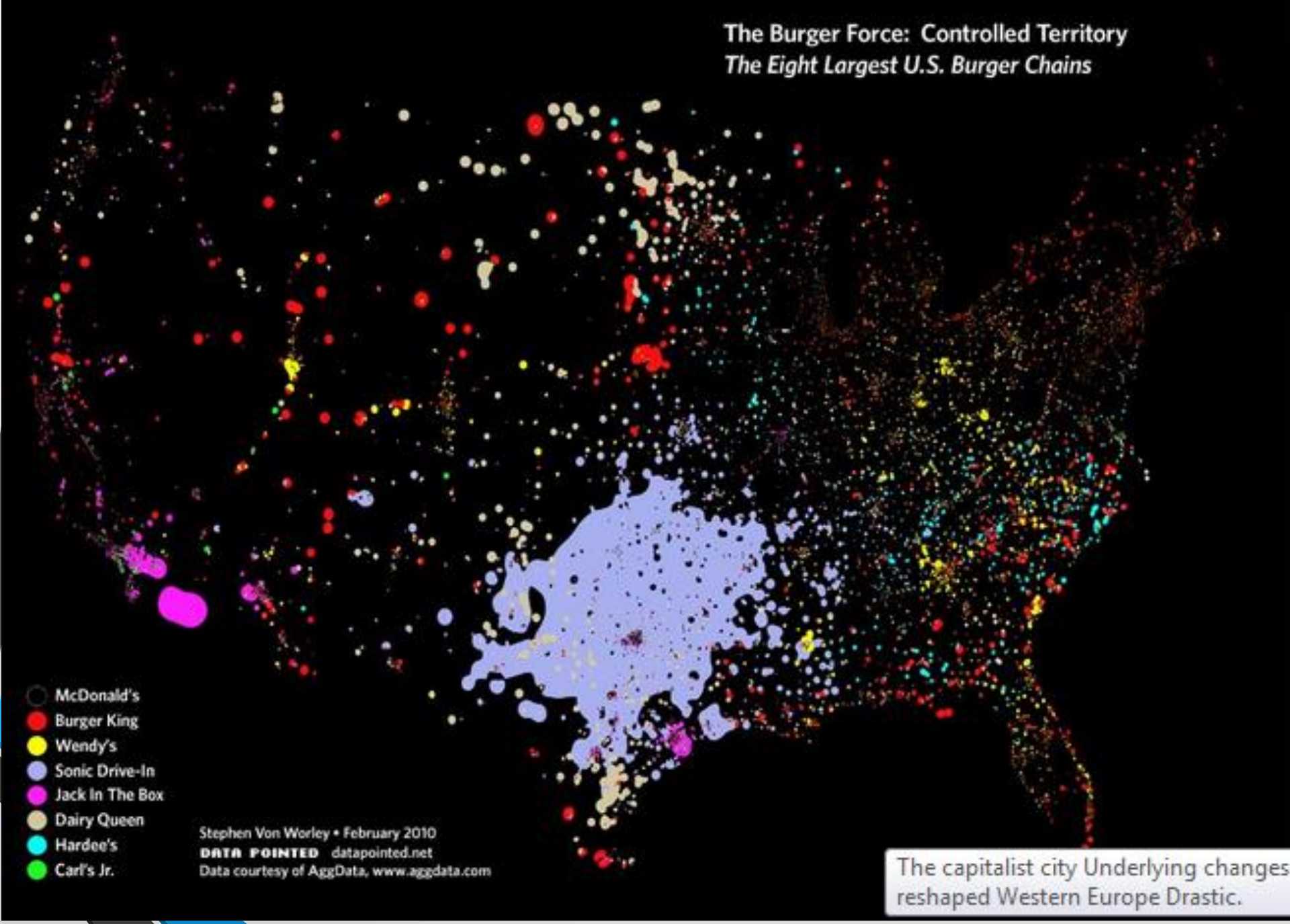

The capitalist city Underlying changes reshaped Western Europe Drastic.

AVRUPA MEKANSAL GELİŞME PERSPEKTİFİ

HEDEFLERİ

- Çok merkezli ve dengeli kentsel sistemin gelişmesi; Kentsel ve kırsal ortaklığının güçlenmesi
- Altyapıya (donatılara) ve bilgiye erişim oranının artırılması
- Doğal ve kültürel mirasın yönetim ile korunması ve gelişimi

1. Çok Merkezli Mekansal Gelişim ve Yeni Kır Kent İlişkisi	2. Altyapı ve Bilgiye Erişimin Yükseltilmesi	3. Doğal ve Kültürel Mirasın Etkin Yönetimi
Dengeli ve çok merkezli mekansal gelişme Dinamik, çekici ve rekabetçi kentler ve kentsel bölgeler Kırsal alanlarda yerel dinamiklere göre gelişme, verimlilik ve çeşitliliğin artırılması Kır-kent işbirliği	Daha gelişmiş ulaşım bağlantıları ve bilgiye erişim için entegre yaklaşım Erişimin iyileştirilmesi için çok merkezli gelişim modeli Altyapının daha etkin ve sürdürülebilir kullanımı Yenilik ve bilginin yayılımı	Doğal ve kültürel mirasın gelişmeye katkıları Kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi Su kaynakları yönetimi Kültürel peyzajın etkin yönetimi Kültürel mirasın etkin yönetimi

1- ÇOK MERKEZLİ MEKANSAL GELİŞME VE YENİ KIRSAL-KENTSEL İLİŞKİ

HEDEFLER

1- Çok merkezli ve dengeli kentsel sistemin gelişmesi

2- Dengeli ve çok merkezli (polycentric) kent sisteminin geliştirilmesi ve yeni bir kent-kır ilişkisi,

3- Kent ve kırsal alan arasındaki ayrımın üstesinden gelme

4- Kentsel ve kırsal ortaklığının güçlenmesi

1- Çok merkezli ve dengeli kentsel sistemin gelişmesi

ekonomik aktivitelerin belli merkezde yoğunlaşması merkez – çeper ayrımını belirginleştiriyor.

Blue banana- Birmingham, Londra, Brüksel, Amsterdam, Cologne, Frankfurt, Basel, Zürih ve Milan'ı birleştiren kentleşme aksisleri

Londra, Hamburg, Münih, Milano ve Paris

PENTAGON (beşgen)

08) "The Pentagon andOtherGeometricalFigures of Eu

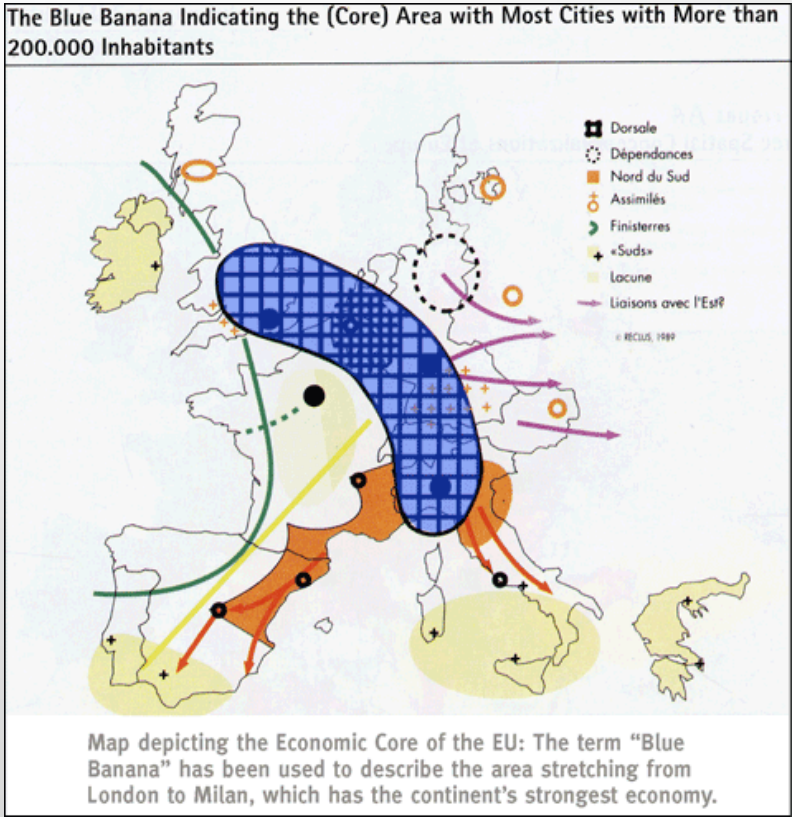

Map depicting the Economic Core of the EU: The term "Blue Banana" has been used to describe the area stretching from London to Milan, which has the continent's strongest economy.

1- Çok merkezli ve dengeli kentsel sistemin gelişmesi

Çok merkezlilik:
kentler ve bu kentler arasında oluşan ağlar.

Çok merkezli mekânsal gelişme (Polysentric spatial development) –

bölgesel olarak dengeli gelişme – aşırı yoğunlaşmayı engelleme

3.3.2 Polycentric Development Model: A Basis for Better Accessibility

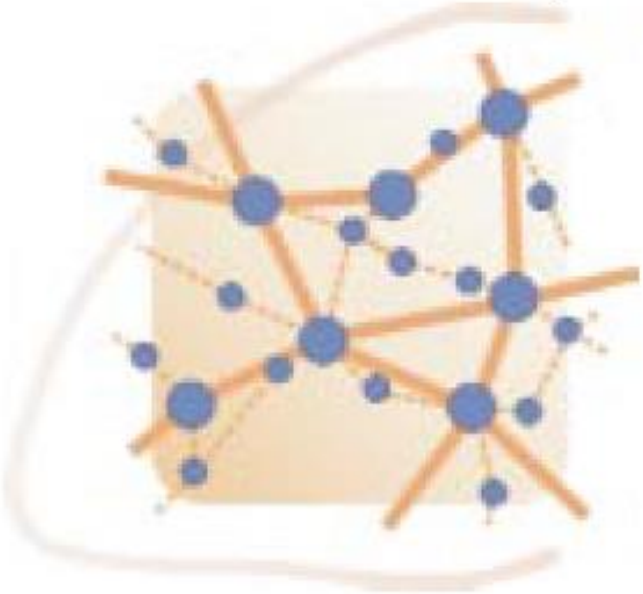

ÇOK MERKEZLİ BÖLGE MODELİ

Türkiye'den örnek

Merkez olma potansiyeline sahip yerleşmeler

Çevresindeki tarım alanlarına ve kırsal yerleşmelere hizmet sunar

Çevresindeki diğer yerleşmeler bu kentlerin potansiyellerinden yararlanacak biçimde altbölgeler